

ВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА ЄДНІСТЬ ТЕРМІНОЛОГІЇ – ШЛЯХ ДО З'ЯСУВАННЯ СУТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ.288 КК УКРАЇНИ

О.О. Звоненко

*здобувач кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Проблема щодо порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху, має ґрунтуватися на принципі визначеності та єдності термінології, та повинна здійснюватися за допомогою визначених у законі термінів. Це питання має важливе значення для теорії кримінального права, особливо у розумінні об'єктивної сторони злочину, зокрема, передбаченого ст.288 КК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами визначеності та єдності термінології займалися такі вчені, як: В.В. Копейчиков, О.Ф. Скакун, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко, В.К. Матвійчук, Ю.В. Баулін, М.І. Панов, В.І. Борисов, А.А. Музика, М.І. Мельник, В.П. Тихий, М.І. Хавронюк, В.К. Грищук, В.О. Навроцький, О.М. Костенко та ін. Проте, до цього часу цей аспект проблеми не стосувався положення, які мають відношення до об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.288 КК України.

Мета статті полягає в обґрунтуванні принципу визначеності та єдності термінології як одного з найраціональнішого шляху до з'ясування суті об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.288 КК України.

Основні результати дослідження. Н. Вінер писав, що «теорія і практика права тягнуть за собою дві групи проблем: групу проблем, яка стосується загального призначення права, розуміння, розуміння справедливості в праві, і групу проблем, що стосуються технічних прийомів, при допомозі яких ці поняття стануть ефективними» і це стосується якості правового матеріалу від рівня законодавчої техніки [1, с. 29]. Ці положення впритул стосуються принципу визначеності та єдності термінології у складі злочину порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху та можливості здійснення ефективної кримінально-правової охорони відповідних суспільних відносин лише за допомогою визначених у законі термінів.

Для встановлення змісту конкретного порушення кримінальний закон відсилає нас до «правил», «норм», «стандартів», додержання яких з боку суб'єкта, відповідального за будівництво, реконструкцію, ремонт чи утримання доріг, вулиць, залізничних переїздів, інших дорожніх споруд забезпечує підтримку стану безпеки дорожніх умов руху транспортних засобів.

Отже, вбачається необхідним більш детально зупинитися на кожному з даних понять, а саме: норма, стандарт, правило.

Необхідно зазначити, що «Словарь русского языка» Ожегова С.І. визнає «норма, -ы, ж. 1. Узаконенное установление, признанный обязательным

порядок, строй чого-н. *Юридическая н. Нормы партийной жизни. Н. поведения. Нормы литературного языка. Войти в норму(прийти в обычное состояние).* 2. Установленная мера, средняя величина чого-н. *Н. выработки. Н. выпадения осадков.* [2, с.337].

А «Философский энциклопедический словарь» зазначає, що «норма (от лат. norma – руководящее начало, правило, образец), 1) средняя величина, характеризующая к.-л. массовую совокупность случайных событий, явлений. 2) Н. социальная, общепринятое правило, образец поведения или действия. Обычно социальные Н. выступают в качестве элементов нормативных систем; наиболее важными системами нормативной регуляции являются мораль и право. Социальные Н. различаются по способу фиксации (формальные и неформальные, устные и письменные, выраженные явно или латентно), по степени обобщенности (конкретные образцы определ. действия или общие принципы деятельности), универсальности действия (специфич. привилегии или общезначимые права и обязанности), так и негативные (запреты) характеристики действия.

Необходимое условие действительности социальных Н. – их обоснованность с т.зр. соответствия их принятым в данном обществе ценностям и идеалам, по отношению к которым Н. выполняют починенную, инструментальную функцию. Следование социальным Н. обеспечивается двояко: путем их интернализации (т.е. превращение внеш. требований во внутр. потребность, привычку), происходящей в процессе социализации индивида (при этом соблюдение Н. становится для него внутр. потребностью, привычкой), либо за счет институционализации, включения в структуру общества и социального контроля, т.е. применения различных санкций к тем, чье поведение отклоняется от принятых Н.» [3, с. 441-442].

Юридична енциклопедія визначає «норму» як міжгалузеве поняття, що використовується для узагальнення певної сукупності людських знань про природу і суспільство. У природознавстві Н. визначається як встановлена міра, середня величина або стан матеріального об'єкта як факту об'єктивної реальності. У суспільствознавстві Н. означає порядок, правило, що приписує той чи ін. спосіб поведінки людей і є продуктом творчості соціальних суб'єктів, зацікавлених у певній спрямованості люд. дій [4, с. 186].

Отже, що стосується поняття «стандарт», то «Словарь русского языка» Ожегова С.І. визначає так: «**стандарт**, -а, м.1. Типовой вид, образец, к-рому должно удовлетворять что-н. по своим признакам, свойствам, качествам. *Соответствие изделий стандарту. Государственный с. 2. перен.* Нечто шаблонное, трафаретное, не заключающее в себе ничего оригинального, творческого. *Действовать по стандарту*» [2, с.623].

У загальному плані під «стандартами» розуміються державні, галузеві стандарти, технічні умови та інші нормативні документи, затверджені відповідним органом (науково-технічних або інженерних організацій або адміністрацією підприємства), в яких встановлюються загальні принципи чи характеристики щодо певних об'єктів стандартизації або технічні вимоги, яким повинна відповідати конкретна продукція [5].

В.П. Нагребельний наполягає на тому, що поняття «стандарт» означає — «док-т, що встановлює для заг. і багато раз. застосування правила, заг. принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптим. ступеня впорядкованості у певній галузі. Розробляється як на матеріальні предмети (продукцію, речовини, ресурси, буд. конструкції тощо), так і на норми, правила і вимоги до об'єктів орг., метод., інформ., стат., загальнотех., тех.-екон. та соціального характеру. Приймається в установленому порядку на основі консенсусу [6, с. 614].

В.П. Нагребельний зазначає, що залежно від рівня суб'єкта стандартизації, який приймає чи схвалює стандарт розрізняють: 1) стандарт національний (державний) та класифікатори, прийняті чи схвалені центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації, видані ним каталоги та реєстри загальнодержавного застосування; 2) кодекси усталеної практики, що містять практичні правила чи процедури проектування, виготовлення, монтажу, технічного обслуговування, експлуатації обладнання, конструкції або виробу; 3) технічні умови, тобто документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинні відповідати продукція, процеси чи послуги; 4) технічні регламенти — нормативно-правові акти, прийняті органом державної влади, що встановлюють технічні вимоги до продукції, процесів чи послуг безпосередньо або через посилання на стандарти чи відтворюють їх зміст [6, с. 614].

Необхідно зазначити, що виокремлюють також стандарти міжнародні та регіональні, соціальні, державні стандарти і нормативи.

Порядок розробки, схвалення, прийняття, перегляду, зміни та припинення дії стандартів, контроль за їх дотриманням визначаються нормами ст.15 Господарським кодексом України, декретів Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» (зі змінами від 05.06.2014), Законів України: «Про енергозбереження» (зі змінами від 16.10.2012), «Про метрологію та метрологічну діяльність» (2014), «Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії» (зі змінами від 15.03.2012), «Про стандартизацію» (зі змінами від 15.01.2015), «Про підтвердження відповідності» (зі змінами від 16.10.2012), постановою Кабінету Міністрів України «Про Порядок та терміни дії галузевих стандартів і прирівняних до них інших нормативних документів колишнього СРСР» від 30.01.2002, а також іншими нормативно-правовими документами.

Також, у випадку порушення або недотримання стандартів щодо осіб, винних у порушенні законодавства про стандартизацію, передбачено дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність, — це залежить від обставин та розміру заподіяної шкоди (випуск або реалізація недоброякісної продукції; порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху тощо).

На думку В.П. Нагребельного, правила — це «різновид підзакон. *нормативно-правових* актів, які приймаються (затверджуються) в установленому порядку компет. держ. органами або посад, особами з метою встановлення єдиного порядку організації здійснення певної діяльності чи окр. дій, єдиних вимог до поведінки учасників правовідносин у відповідній сфері. Характерною

особливістю П. є регулювання ними обмеж. кола сусп. відносин, але з вел. ступенем деталізації юрид., орг., контр., тех. та ін. приписів (вимог)» [7, с. 712].

Зазначимо, що як складові правової системи України правила широко застосовуються для регулювання відносин у сфері: будівництва (Правила забудови населених пунктів), транспорту (Правила перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні), дозвільно-реєстраційної (Правила державної реєстрації та обліку автомобілів, автобусів, самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів і мотоколясок) та ін. видів діяльності. Також, залежно від сфери застосування правила запроваджуються Кабінетом Міністрів України, відповідними центральними органами виконавчої влади або уповноваженими посадовими особами.

Як зазначає В.П. Нагребельний «за об'єктно-суб'єктивним складом, дією у просторі й часі та ін. критеріями чинні П. умовно поділяються на: загальні (Правила відшкодування власником підприємства, установи, організації або уповноваженими ним органами шкоди, заподіяної працівникові пошкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним труд. обов'язків) і спеціальні (Правила випуску й обігу фондових деривативів), постійно діючі (*Правила дорожнього руху*) і тимчасові (Тимчасові правила розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства)» [7, с. 712].

А «Словарь русского языка» Ожегова С.І. визначає «**правило**, -а, ср. 1. Положение в к-ром отражена закономерность, постоянное соотношение каких-н. явлений. *Грамматические правила. Правила арифметики. По всем правилам*(как полагается в данном деле, соблюдая все что нужно для данного дела; разг.). 2. Постановление, предписание, устанавливающее порядок чего-н. правила внутреннего распорядка. Правило уличного движения. 3. Образ мыслей, норма поведения, обыкновение, привычка. *Человек строгих правил. Взять себе или положить что-н. за п. Обманывать не в его правилах. Как правило* или **как общее правило** – обычно» [2, с.467].

Таким чином, «правила» – це затверджені відповідним органом метрологічні, санітарні, протипожежні, екологічні, організаційні, технологічні та інші вимоги щодо виробництва продукції.

Безумовно, в порядку ст.288 КК України порушення карається не будь-якого стандарту або правила, а тільки того зі стандартів або правил, які забезпечують дорожній рух і, більше того, націлені на створення безпечних дорожніх умов руху транспортних засобів. У даному випадку є неточною позиція авторів низки коментарів до Кримінального кодексу України, згідно з якою порушення, каране в порядку ст.288 КК може полягати у виробництві транспортних засобів або їх складових, допущення технічних несправностей, при яких експлуатація транспортних засобів не допускається [8, с. 661; 10, с. 315]. Дійсно, у ст. 288 КК вказано, що суб'єктом даного злочину є особа, відповідальна за будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг, вулиць, залізничних переїздів, інших дорожніх споруд, і мова про виробництво транспортних засобів не йде. Одночасно з цим слід ще раз вказати на неточність опису в диспозиції ст.288 КК характеру правил, норм і стандартів. На вищез-

гаданому прикладі стає очевидним, що чинна редакція “порушення правил, норм та стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху” крім неточного відображення безпосереднього об’єкта злочину, не дозволяє встановити і спеціальне коло осіб, відповідальних за ст.288 КК України. Суспільні відносини щодо забезпечення дорожнього руху регулюються нормативними актами, незавжди належать до будівництва, ремонту, реконструкції або утримання доріг, вулиць, залізничних переїздів, інших дорожніх споруд [8; 10]. Необхідність і можливість уточнення в диспозиції ст.288 КК визначення правил, норм і стандартів впливає також з характеристики джерел і змісту порушуваних вимог. Основи державної і громадської діяльності щодо забезпечення дорожнього руху закріплені в Законі України від 16 листопада 2008 р «Про дорожній рух» [11]. За загальним правилом, згідно з Конституцією, правами з видання нормативних актів наділені: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України. В межах своєї компетенції правом на прийняття нормативних актів наділені міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, серед яких особлива увага приділяється Міністерству інфраструктури і Державному агентству автомобільних доріг.

До системи правових норм, які є джерелами правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожніх умов руху транспортних засобів, слід віднести накази, інструкції, розпорядження та інші документи (локальні норми), що видаються в межах підприємств, установ, організацій особами, відповідальними за будівництво, реконструкцію, ремонт чи утримання доріг, вулиць, залізничних переїздів, іншого дорожнього облаштування. Таким чином, джерелами правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху транспортних засобів слід визнати: 1) нормативні акти: Верховної Ради України (закони, постанови, інші акти), Президента України (укази, розпорядження), Кабінету Міністрів України (постанови, розпорядження, декрети), Міністерства інфраструктури України та Державного агентства автомобільних доріг (zareєстровані в установленому порядку накази, інструкції, вказівки), органів законодавчої та виконавчої влади Автономної Республіки Крим, областей, міст республіканського підпорядкування; 2) міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України; 3) локальні норми підприємств, установ, організацій.

Висновок. Таким чином, з вищевикладеного можна зробити висновок, що:

– Норма – це визнані обов’язкові вимоги (будівельні, метрологічні, санітарні та інші), затверджені відповідними органами, які встановлюють гранично допустимі величини показників до продукції і концентрації речовин, що гарантують її якість.

– Стандарт – документ, що встановлює державні, галузеві, технічні умови або правила, затверджені відповідним органом, в якому встановлюються загальні принципи чи характеристики щодо об’єктів стандартизації у певній галузі.

– Правило – це вимоги, що затверджуються компетентними державними органами або посадовими особами в установленому порядку та певній закономірності щодо учасників правовідносин у відповідній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Винер Н.* Кибернетика и общество / Н. Винер. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. – 200 с.
2. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка: ок. 57 000 слов / Под ред. чл.-кор. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – [20-е изд.] – М. : Русский язык, 1988. – 749 с.
3. *Философский энциклопедический словарь* / По ред. академика АН СССР Л.Ф. Ильичева, академика АН СССР Н.Н. Феодосеева и др. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 837 с.
4. *Юридический энциклопедический словарь*; [гл. ред. А.Я. Сухарев; ред. кол.: М.М. Богуславский, М.И. Козырь, Г.М. Миньковский и др.] – М. : Сов. энциклопедия, 1984. – 415 с.
5. *Большая советская энциклопедия.* – Кн. I. – Т. 24. – [изд. 3-е]. – Москва : Изд-во «Советская энциклопедия», 1976. – 607 с.
6. *Нагребельний В.П.* Стандарт / В.П. Нагребельний // *Юридична енциклопедія: У 6 т.* / [редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2003. – Т. 5: П - С. – 733 с.
7. *Нагребельний В.П.* Правило / В.П. Нагребельний // *Юридична енциклопедія: У 6 т.* / [редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2003. – Т. 4: Н–П. – 717 с.
8. *Кримінальне право України: [курс лекцій].* / Н.В.Чернишов, М.В. Володько, М.А. Хазін. – Київ, 1995. – 251 с.
9. *Касьянюк В.И.* Уголовная ответственность за транспортные преступления. – Киев : Голов. изд-во издат. объедин. «Вища школа», 1977. – 32 с.
10. *Касьянюк В. И.* Уголовная ответственность за повреждение путей сообщения и транспортных средств. – Харьков : Юрид. инст-т, 1979. – 56 с.
11. Про дорожній рух: Закон України від 11.02.2005. – 26 с.

Звоненко О.О. Визначеність та єдність термінології – шлях до з'ясування суті об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 288 КК України

У статті досліджуються поняття «норма», «правило» та «стандарт». Автором проаналізовані існуючі точки зору на ці поняття. Запропонований власний підхід до вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: *правило, норма, стандарт, визначеність термінології, єдність термінології.*

Звоненко Е.А. Определенность и единство терминологии – путь к выяснению сути объективной стороны преступления, предусмотренного ст.288 УК Украины

В статье исследуются понятия «норма», «правило» и «стандарт». Автором проанализированы существующие точки зрения на эти понятия. Предложен собственный подход к решению этой проблемы.

Ключевые слова: *правило, норма, стандарт, определенность терминологии, единство терминологии.*

Zvonenko O.O. Definiteness and unity of terminology – a way to clarify the essence of objective corpus delicti under Art. 288 of the Criminal Code of Ukraine

This paper examines the concept of «rule», «rule» and «standard». The author analyzed the existing terms of these concepts. The proposed own approach to solving this problem.

Keywords: *rules, regulations, standards, terminology determination, unity of terminology.*

Стаття надійшла до редакції 23.12.2014.